

आँधीखोला क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीतहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको एम्.ए. दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

जगत चापागाई
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
वि.सं. २०६७

आँधीखोला क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीतहरूको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको एम्.ए. दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
जगत चापागाई
(२०६२/०६३)
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
वि.सं. २०६७

शोध-निर्देशकको मन्तव्य

”आँधीखोला क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीतहरूको विश्लेषणात्मक अध्ययन” शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली केन्द्रीय विभाग, एम्.ए. दोस्रो वर्षका छात्र श्री जगत चापागाईले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । यस कार्यबाट म सन्तुष्ट छु र मूल्याङ्कन प्रक्रिया अगाडि बढाउन सिफारिस गर्दछु ।

.....
शोध-निर्देशक
डा. मोतीलाल पराजुली
प्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर, काठमाडौं
नेपाल

मिति: २०६७/

कृतज्ञता-ज्ञापन

प्रस्तुत शोधकार्य मैले मेरा श्रद्धेय गुरु प्रा. डा. मोतीलाल पराजुलीज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यस शोधकार्यको लागि उहाँबाट ठूलो सहयोग प्राप्त भएको छ र यसको लागि म हृदयदेखि शोधनिर्देशक आदरणीय गुरुप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधपत्र लेखन स्वीकृत प्रदान गर्नुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता-ज्ञापन गर्दछु । शोधकार्यका सिलसिलामा आइपरेका समस्याहरूको समाधान गर्न सल्लाह-सुझाव प्रदान गर्नुहुने केन्द्रीय विभागका श्रद्धेय गुरुहरूप्रति म आभारी छु । यसैगरी सामग्री सङ्कलन कार्यमा सहयोग पुर्याउने सम्पूर्ण बुबाआमा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूप्रति पनि म आभार व्यक्त गर्दछु ।

यसका साथै शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा समेत प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग गर्ने न्यू होराइजन उच्च मा.वि. (बुटवल)का प्राचार्य श्रीमान् लोकनाथ उपाध्याय, बुटवल बहुमुखी क्याम्पसका आदरणीय गुरु श्रीमान् ऋषिराम भुसाल, माता पिन्कमती चापागाई, श्रीमती रीता कुमारी पाण्डे अनि मेरा सहपाठी अनन्य मित्रहरू पृथ्वी चापागाई, रमेश पाण्डेलगायत आफन्तजनप्रति म अन्तर्हृदयदेखि नै धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा शोधपत्रको टङ्कनमा सहयोग गर्ने अक्सफोर्ड प्रिन्ट एण्ड फोटोकपि सेन्टर, बुटवलका मित्र युवराज घिमिरे र उहाँका सहकर्मी मित्रहरूप्रति म कृतज्ञ छु । प्रस्तुत शोधपत्रको मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

.....

जगत चापागाई

नेपाली केन्द्रीय विभाग

शैक्षिक सत्र : २०६२/०६४

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

क्रमाङ्क : ६५७९

कीर्तिपुर, काठमाडौं ।

मिति: २०६७ / /

सङ्क्षिप्तकृत शब्दसूची

एम्.ए.	:	माष्टर्स अफ आर्टस् (स्नातकोत्तर)
क्र.सं.	:	क्रम सङ्ख्या
गा.वि.स.	:	गाउँ विकास समिति
त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
ने.के.वि.	:	नेपाल केन्द्रीय विभाग
ने.रा.प्र.प्र.	:	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पा.वि.के.	:	पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
प्रा.	:	प्राध्यापक
डा.	:	डाक्टर
प्रा.लि.	:	प्राइभेट लिमिटेड
इ.	:	इश्वी
पृ.	:	पृष्ठ
वि.सं.	:	विक्रम सम्वत्
सं.	:	संस्करण

विषय-सूची

	पृष्ठ सङ्ख्या
अध्याय-एक: शोध परिचय	१-७
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधकार्यको औचित्य	५
१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन	६
१.७ शोधविधि	६
१.७.१ सामग्री सङ्कलन विधि	६
१.७.२ विश्लेषण विधि	६
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	६
अध्याय-दुई: लोकगीतको सैद्धान्तिक परिचय	८-३१
२.१ पृष्ठभूमि	८
२.२ लोकगीतको परिचय र परिभाषा	१०
२.३ लोकगीतका विशेषता	१३
२.३.१ मौखिक परम्परा	१४
२.३.२ अज्ञात रचयिता	१४
२.३.३ सामूहिक भावभूमि	१४
२.३.४ सहजता र स्वाभाविकता	१५
२.३.५ मौलिकता र सरलता	१५
२.३.६ प्रकृति-चित्रण	१५
२.३.७ प्रश्नोत्तर प्रवृत्ति	१६
२.३.८ स्वच्छन्दता	१६
२.३.९ पुनरावृत्ति र थैगोको प्रयोग	१६
२.४ लोकगीतका तत्त्व	१७
२.४.१ कथ्य/विषयवस्तु वा भाव	१७
२.४.२ भाषा	१७

२.४.३ स्थायी, अन्तरा र थेगो	१८
२.४.४ लय वा भाका	१८
२.४.५ सङ्गीत	१८
२.५ लोकगीतको महत्त्व	१९
२.६ लोकगीतको वर्गीकरण	२०
२.६.१ विषयवस्तुका आधारमा	२२
२.६.१.१ पौराणिक विषयवस्तु	२२
२.६.१.२ ऐतिहासिक विषयवस्तु	२३
२.६.१.३ सामाजिक विषयवस्तु	२३
२.६.२ प्रकार्यका आधारमा	२३
२.६.२.१ सामान्य गीत	२४
२.६.२.२ विशेष एवम् विशिष्ट गीत	२४
२.७ नेपाली लोकगीतको अध्ययन-परम्परा	२७
अध्याय-तीन: आँधीखोला क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीत	३२-६२
३.१ स्याङ्जा जिल्लाको परिचय	३२
३.२ आँधीखोला क्षेत्रको परिचय	३२
३.३ आँधीखोला क्षेत्रमा प्रचलित लोकगीतको वर्गीकरण	३४
३.३.१ जन्मचक्रसँग सम्बन्धित लोकगीत	३४
३.३.१.१ माहल/मागल	३५
३.३.१.२ रत्यौली	३६
३.३.१.३ खाँडो	३८
३.३.२ ऋतुचक्रसँग सम्बन्धित लोकगीत	४०
३.३.२.१ श्रमगीत	४०
३.३.२.२ पर्वगीत	४४
३.३.३ धार्मिक गीत	५०
३.३.३.१ भजन/कीर्तन	५०
३.३.३.२ आरती	५४
३.३.४ बाह्रमासे लोकगीत	५४
३.३.४.१ भ्याउरे गीत	५४

३.३.४.२ रोड्डीलागीत	५६
३.३.४.३ ख्याली	५७
३.३.४.४ सालैजोगीत	५९
३.३.४.५ बालगीत	६०
अध्याय-चार: आँधीखोले लोकगीतको विश्लेषण	६३-८४
४.१ लोकगीत विश्लेषणका आधार	६३
४.१.१ सामाजिक अध्ययन	६४
४.१.१.१ सामाजिक एवम् पारिवारिक जीवनको चित्रण	६४
४.१.१.२ आर्थिक जीवनको चित्रण	६६
४.१.१.३ साँस्कृतिक जीवनको चित्रण	६८
४.१.१.४ प्राकृतिक जीवनको चित्रण	७१
४.१.२ काव्यशास्त्रीय अध्ययन	७४
४.१.२.१ रसभाव	७५
४.१.२.२ अलङ्कारविन्यास	८०
४.१.२.३ छन्द तथा लय	८४
अध्याय-पाँच: उपसंहार	८५-८६
५.१ सारांश	८५
५.२ तिष्कर्ष	८६
परिशिष्ट: गायकहरूको परिचय	८७
सन्दर्भसामग्री-सूची	८८-८९